

Alba Iulia în perioada interbelică. Reconstrucție identitară

Rezumat

Cercetarea așezată sub genericul *Alba Iulia în perioada interbelică. Reconstrucție identitară*, pe care am întreprins-o pe parcursul a trei ani, în cadrul programului doctoral, a avut ca obiectiv principal umplerea unor goluri în cunoașterea istoriei acestui oraș, pe baza surselor documentare de arhivă. Intenția a fost aceea de a descoperi și înțelege eforturile administrației locale în perioada interbelică, a noii elite românești, de a găsi soluții pentru ca Alba Iulia, oraș mic și fără veleități economice și culturale prea mari, să se ridice la nivelul prestigiului istoric de oraș simbol al unității naționale românești. Fiind vorba de cercetarea comunității albaiuliene, în ansamblu, între 1920-1940, efortul de a surprinde realitățile perioadei, cu multiplele lor fațete, a fost apreciabil.

Din primul moment am considerat cercetarea ca fiind relevantă nu doar pentru istoria locală ci și pentru istoria socială și economică, pentru istoria ideilor și pentru istoria culturală, deoarece deschide posibilități ulterioare pentru studii aprofundate pe fiecare segment de cercetare în parte, precum și pentru o abordare a problematicii din perspectiva istoriei comparate. Am considerat importantă, în egală măsură, și (re)punerea în circuit a unor informații în general cunoscute, abordate însă în lumina rezultatelor cercetărilor ultimilor ani și completate cu noi date de arhivă, despre evenimentele cu impact național organizate în Alba Iulia în perioada interbelică, care au contribuit la consolidarea statutului orașului de simbol al unității românilor.

Dacă despre evenimentele de importanță națională desfășurate la Alba Iulia, între 1920-1940, s-a mai scris, rostul cercetării de față, din această perspectivă, fiind doar de (re)aducere în actualitate și de completare a bazei date, despre administrația locală, sănătate publică, viața economică, agricultură, industrie, comerț, dinamică instituțională, delincvență, moravuri, loisir, despre implicarea femeii în viața cetății, cotidian etc. nu s-a scris până acum mai nimic, puținele informații fiind sporadice, fără trimiteri la surse (document), enunțiative. Și practic, tocmai asemenea informații întregesc imaginea orașului, cunoscut ca *oraș al Unirii* și *Încoronării* sau *capitală de suflet a românilor*, completând piesele lipsă.

Chiar dacă nu aduce noutăți, am optat pentru includerea în lucrare a unei scurte retrospectivă de natură istorică, de câteva pagini, referitoare la oraș, Alba Iulia fiind prezentată de-a lungul secolelor ca spațiu de viață multiethnică și multiconfesională. Am făcut-o cu gândul că excursul istoric ar putea avea un mic aport în înțelegerea realităților unei comunități și a

unui loc simbolic (pentru românii ardeleni, și nu numai) imediat după 1918, după nașterea României Mari, scop urmărit de către români veacuri la rând. Scurta prezentare a permis și o intrare nu prea abruptă în subiect.

La final, ca tablou compact, coerent, lucrarea s-a structurat astfel: Introducere; I. Coordonate istorice ale orașului Alba Iulia; II. Realități administrative locale. Primăria Alba Iulia. Orașul și problemele albaiulienilor; III. Realități și structuri economice. Firme, afaceri, bănci, întreprinzători; IV. Sănătatea publică în Alba Iulia în perioada interbelică; V. Alba Iulia sub lupa chesturii poliției; VI. Alba Iulia, oraș simbol al unității naționale românești; Concluzii; Bibliografie; Anexe.

Fiecare capitol al lucrării vine cu răspunsuri la întrebările care m-au determinat să-mi asum efortul investigativ, vreme de trei ani. Amintesc doar câteva dintre aceste întrebări: Care au fost realitățile orașului Alba Iulia după preluarea puterii de către români și până la desființarea rezidențelor regale? Cum s-au organizat și cum au funcționat noile structuri administrative locale? Câți minoritari au rămas în aceste structuri? Cine au fost noii funcționari, ce studii aveau, din ce familii proveneau? Au existat femei încadrate în instituțiile statului? Pe ce poziții? Ce probleme au frământat comunitatea albaiuliană în perioada interbelică? Cum s-au implicat edilii orașului în rezolvarea lor? Care au fost relațiile românilor cu celelalte etnii din oraș, după Unire, având în vedere pierderea privilegiilor pe care minoritarii le-au avut înainte de 1918? Cum s-a acționat pentru revigorarea economică a orașului? Ce afaceri s-au derulat aici? Ce impact a avut reforma agrară asupra orașului și locuitorilor săi? În ce a constat sistemul local de sănătate publică? Câți medici și ce specialități aveau? În ce a constat fenomenul infracțional și ce amploare a avut? Evenimentele mari, organizate în Alba Iulia, au contribuit la dezvoltarea orașului?

În afara acestor întrebări, de început, care au reprezentat motorul investigației, importantă pentru mine a fost, de fapt, nevoia istoricului adoptat de oraș de a-l descoperi și sub alte aspecte decât cele îndeobște știute, aspecte care țin de cotidian, de viața omului simplu, cu bune și rele, care nu diferă, până la urmă, prea mult, de ceea ce trăim noi astăzi. Diferențele sunt, desigur, de nuanță și, dacă privim totul ca pe un spectacol al vieții, de scenografie și distribuție, actorii fiind alții.

Premisa de la care am pornit în demersul investigativ a fost aceea că în Alba Iulia, la fel ca și în alte orașe transilvănene, după 1918 au existat problemele inerente oricărui nou început: lipsa banilor necesari reconstrucției (după patru ani de război); lipsa personalului specializat care să preia funcțiile de conducere în administrație și în instituțiile de stat, ori insuficiența acestuia; lipsa unor sedii pentru autoritățile administrative și instituții (orașul, deși

ridicat la rangul de reședință de județ, s-a aflat în situația de a nu putea asigura locații corespunzătoare prefecturii și consiliului județean, precum și altor instituții județene, acestea funcționând până în 1929 la Aiud); absența unui sprijin susținut și constant din partea forurilor centrale pentru ca orașul să se dezvolte economic; nemulțumirea minoritarilor care, după 1918, și-au pierdut privilegiile; nemulțumirile oamenilor față de nivelul scăzut de trai (salarii mici, taxe și prețuri mari); prezența marginalilor care creau probleme, inclusiv de imagine, etc.

Cunoașterea legislației vremii mi-a permis să înțeleg modul în care legiuitorul a încercat atunci să creeze spațiul necesar ordonării vieții și dezvoltării societății, urmărind protejarea și funcționarea statului român nou creat, apărarea libertății și a drepturilor persoanelor, ocrotirea proprietății private. După formarea României Mari, în materie administrativă s-a avut în vedere unificarea legislativă și reorganizarea administrativ-teritorială a țării. În plan medical și sanitar, legislația interbelică a avut ca obiectiv crearea și consolidarea unui organism instituțional funcțional și eficient în lupta pentru reducerea incidenței bolilor contagioase și sociale, precum și a mortalității infantile, accentul fiind pus pe prevenție și instruire. În domeniul economic s-a dorit protejarea, sprijinirea și accesul producătorului român la piața externă, concomitent cu asigurarea importului de produse necesare pieței românești. Neajunsurile datorate celor patru ani de război și, apoi, crizei economice de supraproducție, care au generat mișcări sociale de extremă stângă și dreaptă, dublate de tendințele revanșarde ale statelor învinse în război, care nu au acceptat noua configurație politico-teritorială a Europei, au cerut creșterea vigilenței guvernului de la București, reorganizarea structurilor de poliție și de siguranță, adoptarea și aplicarea unei legislații care să asigure ordinea publică și apărarea statului. Legislația, regulamentele și instrucțiunile militare mi-au permis să înțeleg rolul clerului militar în armată și importanța Episcopiei Armatei într-o perioadă intercalată practic între două războaie mondiale nimicitoare.

Lipsurile materiale de tot felul, insuficiența personalului tehnic specializat, desele imixtiuni ale politicului, în toate domeniile, autorizarea legală a nespecialiștilor (autorități administrativ-teritoriale) de a dispune unele măsuri tehnice specializate (de pildă, sanitare) în teritoriu, au reprezentat frâne în atingerea obiectivelor stabilite.

Dacă până în 1918 Alba Iulia a avut posibilități limitate de dezvoltare, datorită vitregiei stăpânirilor străine, nevoia unei recalibrări economice, devenită acută după formarea României Mari, nu a putut fi rezolvată, resursele financiare dovedindu-se mereu insuficiente. Puținele venituri provenite din impozite și taxe, și mai puțin din valorificarea bunurilor mobile și imobile pe care orașul le deținea (prin arendă, concesiuni și închirieri), nu au permis orașului să țină pasul cu marile orașe transilvănene. Informațiile inedite, găsite în arhive, referitoare la

averea oraşului, înainte şi după aplicarea reformei agrare, şi la bugetele anuale pe care Alba Iulia le-a avut, unde sunt menţionate sursele de venit şi cheltuielile urbei, sunt o dovadă certă în acest sens. O analiză a bugetele oraşelor membre ale Uniunii oraşelor, pe anul 1935, descoperită, de asemenea, într-un dosar de arhivă, plasează Alba Iulia înspre coada clasamentului.

Lipsit de infrastructură, oraşul, devenit reşedinţă de judeţ după Unire, nu a putut asigura nici măcar locaţii corespunzătoare pentru administraţia şi instituţiile publice judeţene care, până în 1929, au funcţionat la Aiud. Abia în 1929 Alba Iulia a devenit *de facto* centru administrativ. Inspectorul general administrativ, dr. Ioan Pop, condiţionase atunci acceptarea funcţiei de preşedinte al comitetului local de organizare a Serbărilor Unirii de rezolvarea de către guvern a unor probleme administrative locale, iar mutarea Prefecturii Alba de la Aiud la Alba Iulia a fost una dintre aceste probleme. Povestea mutării administraţiei judeţene şi de stat la Alba Iulia s-a dovedit însă o poveste cu bătaie de cap atât pentru administraţia locală, cât şi pentru administraţia centrală, pentru care comisiile trimise de la Bucureşti au găsit doar formule de compromis.

Alba Iulia a devenit municipiu abia în 1938, când a ajuns şi oraş de reşedinţă a Ținutului Mureş, iar Rezidenţa Ținutului şi-a găsit adăpost în proaspăta clădire destinată celui dintâi liceu de stat românesc din Transilvania, deschis în februarie 1919, Liceul „Mihai Viteazul”. Când şi-a primit sediul, în 1940, liceul a fost nevoit să împartă spaţiul cu încă alte câteva instituţii.

A existat constant nevoia de construcţii publice care să servească drept sedii unor instituţii de stat şi administraţiei locale. Prin efort susţinut, central şi local, în peisajul urban albaian au apărut câteva clădiri noi, moderne, sedii ale unor instituţii din oraş. Camera de Comerţ şi Industrie Alba şi-a construit un sediu. Pentru Liceul „Mihai Viteazul” s-a construit un sediu. Între 1938-1939 s-a construit în oraş şi un pavilion de boli infecţioase. Povestea inedită a primelor două sedii şi-a găsit un loc în lucrare. Despre cea de-a treia clădire ştim, până acum, că a costat 2.500.000 lei, sumă acoperită integral din bugetul Ministerului Sănătăţii, şi că avea 30 de paturi bugetate. Catedrala Încoronării, simbolul unităţii de neam, emblema unei Români Mari, reunificată în 1918 după patru secole de aşteptare, construită într-un timp record pentru încoronarea regelui Ferdinand şi a reginei Maria, a devenit din 1925 sediul Episcopiei Armatei.

Iluminatul public şi lipsa alimentării cu apă şi a unei reţele de canalizare au fost două dintre problemele dificile la care primăria oraşului nu a găsit rezolvări în perioada interbelică. Dacă iluminatul public a devenit şi obiect al unui proces derulat pe parcursul mai multor ani, fără soluţie definitivă în perioada la care ne referim, lipsa alimentării cu apă şi a reţelei de

canalizare a răpit oraşului cea mai mică posibilitate de industrializare, condamându-l la statutul de oraş modest din punct de vedere economic.

Industria oraşului a avut caracteristicile unei economii manufacturiere, meşteşugăreşti, iar eforturile făcute de administraţia locală românească după 1919 nu au schimbat fundamental lucrurile. Fără întreprinderi industriale şi comerciale mari, cu o populaţie formată în procent majoritar din agricultori şi mici întreprinzători (proprietari de ateliere, prăvălii, crâşme), devenit, după 1818, în baza unui trecut istoric unanim recunoscut, centru administrativ al unei regiuni întregi, nevoit să absoarbă populaţia din satele din împrejurimi, mai ales după ce a devenit *de facto* centru administrativ (1929), Alba Iulia nu a putut ţine pasul cu marile oraşe transilvănene nici în privinţa lucrărilor edilitare. Fiind şi centru militar, populaţiei civile i s-au adăugat mereu efective militare numeroase, fapt care a sporit sarcinile edilitare ce au devenit tot mai presante şi mai dificil de soluţionat, fără posibilităţi reale de ameliorare.

Sporul demografic şi chiriile mari au impus extinderea oraşului. Deşi prin reforma agrară suprafaţa oraşului s-a extins şi au apărut cartiere noi, în absenţa unui program de lucrări, datorată bugetului mic, soluţiile găsite de autorităţile locale au fost temporare, de amânare şi rezolvare doar a celor mai acute priorităţi. Chiar dacă nu au existat planuri urbanistice aprobate la Bucureşti, oraşul s-a extins în funcţie de viziunea edililor care s-au perindat la conducerea lui, fără a se ţine seama însă de necesităţile lui urbanistice.

S-au extins vechile cartiere (suburbiile), au apărut cartiere noi (Cetate, cartierul ţigănesc Lumea Nouă), fiind rezolvată în parte problema lipsei locuinţelor (acută în oraşele ardelen), precum şi aceea a ţiganilor care au fost strămutaţi din zona gării, zonă aflată în atenţia tuturor celor care veneau în oraş. În noile cartiere, casele s-au construit respectându-se cele câteva condiţii obligatorii cerute de primărie pentru eliberarea autorizaţiilor de construcţie. Astfel, dacă în 1928 existau în Alba Iulia doar 1400 case de zid, în 1939 numărului acestora ajunge la 7250. A crescut considerabil numărul caselor cu 4 sau mai multe încăperi, cu pivniţă, acoperiş de ţiglă, cu latrine. Extinderea suburbiilor şi crearea de cartiere noi a însemnat sporirea reţelelor de comunicaţie care trebuiau întreţinute. Toate acestea au impus câteva soluţii de alinieri şi deschideri de drumuri.

Primăria a fost nevoită să asigure anual bani pentru lucrări de întreţinere şi reparare a străzilor, trotuarelor, a şanţurilor de scurgere a apei, a podurilor şi podeţelor, pentru construirea de noi diguri în zona Mureşului şi a Ampoiului care inundau periodic Oraşul de Jos, pentru igienizarea periodică a canalului sanitar, pentru asigurarea iluminatului public. Parcurile oraşului aveau nevoie de îngrijire. Pieţele şi oboarele oraşului trebuiau bine întreţinute.

Chestiunile financiare au reprezentat, din acest motiv, subiectul adus cel mai des în discuție de către administrația locală.

Cu intenția de a încuraja inițiativa privată, consiliul local a avut un contact direct, permanent, cu cetățenii, solicitările acestora primind răspunsuri la termen, concrete, punctuale, ținându-se seama de interesele comunității în ansamblu. Pentru susținerea agriculturii, comerțului, a întreprinzătorilor albaiulieni, consiliul local a colaborat cu instituțiile abilitate la nivel județean: Camera de Comerț și Industrie, Camera de Agricultură, Camera de Muncă.

Pentru ordonarea și soluționarea problemelor comunității a întocmit regulamente care au vizat diverse domenii (igienă, salubritate, probleme sanitar-veterinare, poliția comunală, edilitate, impozite, taxe comunale), care au fost aduse la cunoștința publică. S-a încercat ținerea în frâu a speculatorilor prin stabilirea unor prețuri maxime. Chiar dacă sumele stabilite în bugetul local cu destinație specială au fost mici, administrația locală a sprijinit, de câte ori s-a putut, orfelinatul, azilul de bătrâni, populația săracă. Sprijin constant au găsit la primăria orașului și școlile primare, multe dintre ele având localuri închiriate. La solicitare, studenți din oraș au primit bani pentru continuarea studiilor. Pentru evenimentele culturale organizate de Despărțământul Alba Iulia al ASTREI, pentru spectacolele organizate de trupe de teatru ori formații artistice particulare, aflate în turnee prin țară, pentru serbările școlare ori studențești, a fost pusă la dispoziție, la cerere, de multe ori gratuit, sala mare a Teatrului „Caragiale”. Au fost sprijinite bisericile.

La fel ca în tot Ardealul, și în Alba Iulia reforma agrară a pus capăt existenței marilor proprietăți. Până în 1928, în Alba Iulia au fost expropriate terenuri de la Episcopia Romano-Catolică, de la Claustrul călugărițelor romano-catolice din oraș, de la mari moșieri (precum Tanner Berl și soții, Ion Cîrlea și fiul), dar și de la 104 mici proprietari (cărora li s-au luat terenuri în scopul extinderii orașului, dar care au fost despăgubiți cu terenuri localizate în afara orașului), de la Statul Român, Ministerul Armatei - Domeniile Militare (care a primit la schimb un alt teren pentru instrucție). În același timp, în proprietatea orașului au intrat păduri și pășuni. Din 1931 au apărut însă numeroase probleme legate de modul defectuos de realizare a reformei agrare, a căror soluționare se căuta, încă, în 1941.

De la înființare și până în 1940, Camera de Agricultură Alba a depus eforturi pentru reformarea agriculturii și a zootehniei, în condițiile unor resurse financiare reduse și a lipsei personalului specializat care să coordoneze sectoarele agricole. S-au organizat pepiniere, s-a investit în pomicultură și viticultură, s-au făcut eforturi pentru recondiționarea pământului neproductiv. S-au organizat târguri și expoziții de fructe, legume și alte produse agricole, târguri de animale (în oraș și în județ). Între 1927-1932 s-au achiziționat mai multe mașini și utilaje

agricole, pomicole și viticole, în oraș punându-se astfel bazele unei stațiuni de mașini agricole. În Alba Iulia s-a creat și un centru de montă, cumpărându-se animale de rasă, reproducătoare. Criza economică a lovit puternic sectorul agricol, iar efectele crizei s-au resimțit până târziu.

Administrația locală a orașului a încercat să impună albaiulienilor renunțarea la grajduri și animale, cel puțin în zona centrală, lucru reușit doar parțial, în ciuda amenziilor aplicate.

În efortul de gestionare și promovare a intereselor economice locale, Camera de Comerț și Industrie Alba a urmărit: actualizarea evidenței firmelor, individuale și sociale, existente în circumscripție; sprijinirea întreprinzătorilor români și a firmelor românești în scopul românizării industriei și comerțului; stabilirea unor relații de parteneriat și schimburi de experiență între firmele locale și alte firme din țară și străinătate; sprijinirea învățământului cu profil economic și comercial prin înființarea, de pildă, la Alba Iulia, a liceului comercial pentru băieți și a unui cămin de ucenici. Pentru a-și face cunoscută activitatea și proiectele a publicat un buletin oficial.

În documentele de arhivă, în registrul comerțului, găsim înregistrate în Alba Iulia: depozite de materiale de construcție, o moară și o mică fabrică de ulei, ateliere mecanice, de tâmplărie, lăcătușerie, cioplitori în piatră, firme mici de transport de mărfuri și persoane, firme de comercializare a lemnului, tăbăcării, blănării, pantofari, pălărieri, magazine de modă, galanterii, firme de comerț cu textile, coloniale, diverse mărunțișuri, bodegi, cârciumi, restaurante, măcelării și cârnățării, băcănii, brutării, prăvălii de tot felul, cofetării, cafenele, dar și un orologier, frizerii, ateliere de fotografiat, un magazin unde se găseau aparate radio, florării, firme de pompe funebre, agenți comerciali, intermediari, firme de consultanță, vânzatori de zdrențe și fier vechi, librari, tipografi etc. Comercianții și proprietarii de prăvălii erau evrei, în majoritate. Dacă la început românii erau, mai ales, agricultori, zidari, cârciumari, în timp au devenit și comercianți, proprietari de mici prăvălii, și meseriași, proprietari de mici ateliere.

În 1930, apar în registrul comerțului: Podgoria „Alba Iulia” (comerț en gros cu vin) și Departamentul General al Fabricii de bere „Luther” (fabrică de apă gazoasă), Societatea Generală Transilvăneană (comerț en-gros cu textile), Fabricile de piele „Helia și „Corium” S.A., Fabrica de săpun „Ioan Breckner” S.A., Uzina comunală Alba Iulia (U.C.A.), Întreprinderea „Forestiera” (în lichidare), Sântimbru „Hercules” Fabrica de țigle și cărămizi etc. Găsim în registre: „Agricola Fonciera”. Societate de Asigurări Generale (cu sediul în București), „Creditul Minier” (sucursala Alba Iulia), Banca Română „Sebeșană” S.A., Banca „Transilvania” Alba Iulia, Casa de Păstrare Unită Sebeș-Alba, Casa de Păstrare și Societatea

de Credit Alba Iulia, „Izvorul” Institut de credit, Banca comercială S.A., Întreprinderea de transporturi comunale etc.

În 1933-1934, în Alba Iulia erau înregistrate 195 de persoane la categoria a II-a, comerț cu amănuntul și 19 persoane la industrie mică și meserii (proprietari sau arendași de moară, tâmplari, proprietari de fabrici de sifon, ulei, săpun, proprietari de mașini de treierat etc.). Reclamele publicitare, apărute în presa timpului, aduc noi informații în acest sens. Toate dovedesc dorința albaiulienilor de a răzbi, într-o perioadă de extindere teritorială a orașului.

După război s-a acordat o atenție constantă îmbunătățirii serviciilor medicale pentru populație. În ce a constat efortul local pentru îmbunătățirea serviciilor în domeniul sănătății publice? În reorganizarea spitalului orășenesc, în sprijinirea ambulatoriului policlinic înființat la Alba Iulia în 1919, în crearea unor structuri care să ajute administrativ instituțiile medicale publice din oraș (precum Eforia Sanitară), în colaborarea strânsă a medicului șef al serviciului sanitar local cu medicii din sistemul de sănătate publică și privată, cu medicii militari care deserveau spitalul militar din cetate, cu autoritățile locale (a fost membru în consiliul de igienă al orașului/județului, al comisiei de salubritate). Organizarea unui serviciu sanitar local eficient, în conformitate cu noua legislație și noile dispoziții, a necesitat mult efort și voință din partea șefului acestui serviciu, banii fiind puțini și personalul calificat, redus ca număr. Bugetele alocate reflectă dificultățile pe care dr. Cornel Dărămuș, șeful serviciului, a fost nevoit să le înfrunte. În plus, în cadrul serviciului, trebuiau soluționate atât problemele de sănătate publică cât și problemele administrative, de cancelarie.

Cu sprijinul autorităților și al corpului medical și sanitar din oraș s-au luat măsuri de prevenire și combatere a epidemiilor, acordându-se o atenție specială sănătății populației. Anual s-au făcut imunizări, vaccinări și revaccinări, după instrucțiuni, scopul fiind reducerea incidenței bolilor contagioase și sociale, precum și a mortalității infantile. Problemele de salubritate și igienă a urbei au fost rezolvate printr-un control sanitar periodic la instituțiile și stabilimentele industriale și comerciale, la școli și la instituțiile publice și private. Rapoartele dr. Cornel Dărămuș sunt elocvente în această privință.

Dacă ambulatoriul policlinic a avut un rol special în combaterea plăgilor sociale încă de la înființare, fiind gândit ca o instituție de medicină care asigura prevenție și consultații medicale, îngrijiri și medicație pentru boli generale, angajații ambulatoriului participând inclusiv la acțiunea de propagandă sanitară și culturală, spitalul orășenesc a avut menirea să adăpostească și să ofere îngrijiri medicale și tratament bolnavilor din oraș și din împrejurimi, indiferent de starea materială a acestora, de etnie și religie.

În ciuda eforturilor și a investițiilor (ambulatoriul dotat corespunzător, construirea pavilionului pentru contagioși, înființarea laboratorului de igienă, sporirea personalului de specialitate, profesionalizarea continuă a personalului medical și sanitar auxiliar prin organizarea de cursuri), s-a conștientizat că o ameliorare reală a sănătății publice nu se putea face decât prin instruirea cetățenilor și prin găsirea de resurse financiare și umane suplimentare pentru sănătatea publică.

Sub lupa poliției, imaginea orașului s-a colorat și mai mult. Pentru că, în fondul chesturii poliției, apar în documente informații despre: minorități, străini, marginali (servitori, prostituate, vagabonzi, cerșetori, comunități țigănești), despre fenomenul infracțional sub multiplele lui aspecte (contravenții, delikte, crime), despre incendii și acțiuni suicidare, despre procese de corupție și anchete polițienești, despre mișcări de extremă dreaptă și de extremă stângă, despre posesorii de arme, despre proprietarii de automobile, despre întreaga viață a orașului (economică, socială, politică, culturală, asociativă etc.).

Oraș relativ mic, fără resurse economice însemnate, în Alba Iulia nu au existat probleme majore create de minorități, la fel ca în alte părți ale județului (Aiud, Abrud, Sebeș), chiar dacă au fost aici maghiari, evrei, germani, nici probleme legate de mișcările de extremă dreaptă și stângă, mult mai active în zonele industriale, nici acțiuni organizate de partidele politice care să reprezinte un pericol pentru ordinea publică și siguranța statului. Au existat însă, ca de altminteri oriunde și oricând, contravenții, delikte, crime, prostituție, vagabondaj și cerșetorie, cazuri de suicid, accidente, incendii etc. care au intrat în aria de competență a poliției administrative și juridice. Organizarea unor întruniri culturale (aniversări, comemorări), serbări (locale și naționale), manifestări politice (mai mici sau mai mari), alegeri electorale, diverse solicitări, au reclamat, de asemenea, prezența organelor de poliție pentru paza invitaților și asigurarea ordinii publice.

Biroul de siguranță a monitorizat permanent orașul din punctul de vedere al siguranței statului. La ordinul superiorilor, periodic s-au organizat razii pentru descoperirea indivizilor suspecți, a străinilor. Lunar au fost întocmite și înaintate tabele cu străinii intrați sau ieșiți din județ cărora le erau controlate autorizațiile de ședere eliberate de Direcția Generală de Poliție, precum și actele din care să rezulte mijloacele lor de trai pe teritoriul românesc.

Între 1922-1938 Poliția Alba Iulia (devenită chestură după 1929) s-a aflat în subordinea Inspectoratului Regional de Poliție IV Cluj, iar între 1938-1940, a Inspectoratului de Poliție al Ținutului Mureș. Poliția albaiuliană a avut în structura sa din oraș un birou al populației, un birou administrativ și judiciar, un birou de siguranță, un detașament al gardienilor publici și personal birocratic necesar funcționării. În subordinea Chesturii poliției albaiuliene s-au aflat

Comisariatele de poliție din Aiud, Abrud, Sebeș, Teiuș-Gară. În culegerea informațiilor din teren, poliția albaiuliană a colaborat, în general, cu jandarmeria locală, cu Garnizoana și cu Centrul de recrutare Alba Iulia.

Indiferent de sector (domeniu), importanța resursei umane calificate e recunoscută de oricine. După 1918, însă, prioritară pentru provinciile istorice unite cu Vechiul Regat a fost românizarea personalului din administrație și instituțiile publice. Aceasta în condițiile în care minoritățile (maghiarii), în procent majoritar, care deținuseră anterior Unirii funcții în administrația locală de stat, după Unire refuzaseră depunerea jurământului de fidelitate față de statul român. Dacă în anii imediat următori Unirii, personalul (de conducere și execuție) din administrație și instituțiile de stat a fost format din români, minoritarii rămași în structuri fiind relativ puțini, pe măsura trecerii timpului lucrurile se mai schimbă puțin. Și în școli situația e asemănătoare, în sensul că atât în corpul profesoral cât și în corpul elevilor au intrat și minoritari.

Pe poziții secunde, de funcționare și personal de curățenie și îngrijire, aproape pretutindeni apar și femei. În afara personalului de serviciu, a personalului sanitar auxiliar și de îngrijire (asistente medicale, surori de ocrotire, infirmiere), am găsit câteva femei medici și laborante la spitalul orășenesc și în mediul privat (medici generaliști, ginecologi, chirurgi, stomatologi, farmacistele). Destul de multe au fost în învățământ (profesoare), de pildă, la liceul de fete.

Reconstituirea personalului din primărie, poliție, spitalul orășenesc și ambulatoriul policlinic, din Camera de Comerț și Industrie și Camera de Agricultură Alba, din Liceul “Mihai Viteazul”, mi-au permis accesul la informații privind calificarea funcționarilor (studii superioare în cazul funcționarilor superiori, al medicilor și al profesorilor) și a celorlalte categorii de personal. Sigur, majoritatea nu au avut o pregătire de specialitate și nici experiența necesară, iar acest lucru a generat mici probleme de început în funcționarea eficientă a sistemului local de administrație. De pildă, în poliție, nu o dată, superiorii au reproșat personalului polițienesc albaiulian că rapoartele de activitate aveau curențe, ori s-a reclamat lipsa de pregătire a personalului, cercetările și anchetele fiind lipsite de perspicacitate și interes pentru descoperirea adevărului, iar actele prost întocmite. De aceea s-a cerut ca la întocmirea actelor să respecte la literă formele legale impuse prin lege. Aceste disfuncționalități au caracterizat însă societatea românească în ansamblu, iar pe parcurs s-a încercat, nu totdeauna cu succes, remedierea lor.

Cele mai importante evenimente petrecute în Alba Iulia între 1919-1940, care au adunat mulțimi de oameni din toată țara, dar și invitați de seamă din țară și din străinătate, au

fost cele la care au participat membrii familiei regale. Încoronarea suveranilor României Mari, regele Ferdinand și regina Maria, organizată la Alba Iulia în ziua de 15 octombrie 1922, Serbările Unirii din 20 mai 1929 și din 1 decembrie 1939, inaugurarea Muzeului Unirii, în cadrul serbărilor prilejuite de aniversarea unui deceniu de administrație românească (1929), inaugurarea obeliscului închinat amintirii martirilor moți Horea, Cloșca și Crișan (14 octombrie 1937), în prezența regelui Carol al II-lea și a fiului său Mihai, au contribuit la consolidarea rolul simbolic al orașului în istoria românilor, orașul și comunitatea albaiuliană devenind cunoscute și în străinătate datorită invitațiilor străini prezenți la evenimente. Înființarea Episcopiei Armatei și stabilirea sediului instituției în Catedrala Încoronării (1925) a întărit statutul de simbol al orașului.

Lucrarea de față este o încercare de a prinde într-o sinteză un *sumum* de realități care au fost, așa cum le-am descoperit și înțeles prin parcurgerea miilor de documente păstrate la Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale, la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj Napoca și Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași. Va reuși, însă, măcar parțial, să răspundă exigenței celor care caută răspunsuri privind trecutul orașului Alba Iulia, îndemnându-i la noi explorări? Fără speranța unui răspuns afirmativ efortul istoricului ar rămâne zadarnic.